

Beşir Ayvazoğlu'na...

Orhan Veli'nin bir şiirinin, *Efsane*'nin öyküsüdür bu yazı. Kendisinin yaşarken kitaplarına almadığı bu şiir, ölümünden sonra yayımlanan *Bütün Şiirleri* arasında yerini almıştır.¹ Bu şiir hakkında bir de rivayet vardır. Bu rivayet ve *Efsane*, sanırım ilk defa *Nokta*'da² Orhan Veli'nin ölümünden üç ay sonra yayımlandı. “Orhan Veli'nin Divan Çeşnisinde Bir Şiiri” başlığını taşıyan bu yazı şöyledir:

“Avukat B. Mennan Özgütürk bize Orhan Veli'nin divan edebiyatı çeşnisinde yazılmış bir şiirini verdi. Orhan Veli bu şiiri, eski tarzın hiç de zorluk göstermediğini anlatmak için düzmüştür herhalde. Anlatıldığına göre şair sağlığında, bu şiiri üstad Yahya Kemal'e okumuş, üstad da kendisine: 'Siz biraz daha gayret etseniz, bizi de geçeceksiniz' demiştir. Orhan Veli'nin verdiği cevap ise şudur: 'Aman efendim, biz bunu alay olsun diye yazıyoruz'.”

Bu yazıyı yazmaktaki amacım, bu rivayeti tartışmaya açmak. Bana göre, Orhan Veli'yle Yahya Kemal arasında hiçbir zaman yukarıda aktardığım gibi bir konuşma geçmemiştir. Bu iddiamı Orhan Veli'nin yazılarına, bazı anekdotlara ve arşivimde yer alan orijinal şiirine dayandıracağım.

- افسانه -

بر زمانه‌ی بدخشانه ده بر دم داردی
 کینه با جمله صدر فخره قده ماغلاردی
 ار ماغلیلم بزو ددگونو کهر رفت و چنک
 بو کوشه دالغانه اوسته روغار رنگارنگ
 مای بر کون بوزی تیره روی کوزه بر حده
 رنگر مغیلمه مت بدقده مجلده
 و او جانلم برقده قهر قهر ندرله شیر
 دیله بیجه مالک شرقیه شهنشاه شیر
 او کوردلوتلم صدر جانلایر ماغلاردی
 بر زمانه‌ی بدخشانه ده بر دم داردی
 بلکه آرشیه او فوال عالمی بر افسانه
 هست صدر یوده بدوکل صانک او دوقانه

اورغاردی

EFŞÂNE

*Bir zamanlardı bu gambânedede bir dem vardı
Gece sahilde sular fecre kadar çağlardı*

*O çağılıyla beraber döğünürken defü çenk
Bir güneş dalgalar üstünde doğar rengârenk*

*Mavi bir gökyüzü titrerdi güzel bir histe
Rindler muğbeçeler mest bütün mecliste*

*Ve o hâletle bütün kahkahalar nağmeleşir
Dilde Yahya Kemal'in şarkısı Şehnâmeleşir*

*O gürültüyle sular çalkalanır çağlardı
Bir zamanlardı bu gambânedede bir dem vardı*

*Lâkin artık o hayal âlemi bir efsâne
Ses sâda yok bu değil sanki o devlethâne*

Orhan Veli

Efsane şiirini *Nokta* dergisine veren B. Mennan Özgütürk'ün adı Mehmed Kemal'in bir yazısında Orhan Veli'nin arkadaşları arasında geçer.³ Şiirin ondan gelmiş olması doğaldır. Dördüncü beytin ilk mısraındaki “âletle” kelimesinin aslında “hâletle” olması gerektiği, bu şiir, Orhan Veli'nin elyazısından okunmadan ya da Asım Bezirci'nin derlediği eser görülmeden de tahmin edilebilir. Hilmi Yücebaş'ın kitabında da şiir aynı yazım hatasıyla basılmıştır.⁴

Mehmed Kemal ise aynı rivayete biraz daha çeşni katmış ve ne yazık ki şiiri oldukça yanlış hatırlamıştır:

“Orhan bir gün Boğaz Vapur'unda Yahya Kemal'e rastlıyor. Konuşmaya başlıyorlar. Yahya Kemal klasik bir şair olduğundan Garipçilerin şiirini hem önemsemiyor, hem de sevmiyordu. Ne olsa vapur yolculuğu, şurdan buradan konuşulduktan sonra, söz dönüp dolaşıp şiire geliyor. Yahya Kemal 'Yeni şiirler var mı' diyor.

'Var.'

'Bir tane lütfetmez misiniz?'

Orhan nazlanmıyor.

'Hay hay, üstadım' diyor. Başlıyor okumaya. Orhan'ın birkaç aruz şiiri olduğunu biliyorum. Bunlardan *Efsane* adlı rubaisini okumaya başlıyor. Belleğimde kaldığı kadarıyla aşağı yukarı şöyle bir şey olacak:

“Bir zamanlar bu gamhanede bir dem vardı... Gece bülbül ağaran fecre kadar ağlardı... O çağılıyla beraber dövünürken def ü cenk... Bir güneş dat-galar üstünde doğar rengârenk... Bu çağılıyla bütün kahkahalar nağmeleşir... Dilde Yahya Kemal'in şarkısı şehnameleşir...”

Şiirin adı *Efsane*'dir.

'Çok güzel...' diyor Yahya Kemal. Sonra duruyor, birkaç söz daha söylemek gereğini duyuyor:

'Orhan Bey, biraz daha gayret etseniz, bu sahada bizi geçeceksiniz.'

'Üstadım, biz bunları ciddiye almıyoruz ki, karalama olsun, alay olsun diye yazıyoruz.'

Bu cevap karşısında Yahya Kemal donup kalıyor. Oldukça da kızıyor.⁵

Burada Mehmed Kemal, Orhan Veli'nin şiirine Yahya Kemal'in bir mısraını aşlamış. Kaderin garip bir cilvesi...

Öncelikle Yahya Kemal'in, sevmediği türden şiirleri dinlemek istemediğini pek çok yakınının aktardığını belirtelim. Dolayısıyla, Orhan Veli'den şiir okumasını istediye bu onun şiirini önemsemediği anlamına gelir. İkinci bir nokta da vapurdaki bu konuşmanın etrafa nasıl yayıldığıdır. Başka dinleyen yoksa, ya Yahya Kemal "Orhan'ın şiirini beğendim, ama o benimle alay etti" diye anlatmış olmalı ya da Orhan Veli, "Yahya Kemal'e bir şiirimi okudum, beğendi, ben de alay olsun diye yazdığımı söyledim, onu kızdırdım" diye aktarmış olmalı. Yahya Kemal'in kişiliğini göz önüne alırsak, ilk seçeneği hemen göz ardı etmemiz mümkün.

Orhan Veli'nin kaleminden Yahya Kemal

Şimdi Orhan Veli'ye atfedilen "alay olsun diye" meselesine gelelim. Bu durumda, aruzla ve/veya Yahya Kemal'le alay ediyor olmalı ki, ikisi de bana inandırıcı gelmiyor.

Orhan Veli geniş bir zaman aralığına yayılan değişik yazılarında Yahya Kemal'den söz açmış, o ve şiiri hakkındaki düşüncelerini ortaya koymuştur. Sanat ve sanatçının problemlerini irdelediği 1942 tarihli bir yazısında Yahya Kemal'le sohbet ettiğini anlıyoruz:

"Bir gün Yahya Kemal'le konuşuyordum. Bana apartımanları göstererek dedi ki: 'Köşkleri var, arabaları var, halayıkları var. Fakat hiçbir zaman bizim duyduklarımızı duyamıyorlar, bizim düşündüklerimizi düşünemiyorlar. Biz düşünüyoruz, düşünülmüş halde kendilerine anlatıyoruz; yine de anlamıyorlar.'⁶

Dört yıl sonra çıkan bir yazısında şöyle yazıyor:

"İstanbul milletvekilliğini Yahya Kemal kazandı. Buna sevinmek mi lâzım bilmiyorum. Çünkü Yahya Kemal şimdiye kadar birçok büyük mevkilerde bulundu. Bu mevkilerin en büyüğü de Yahya Kemallik mevkii idi. Bâki'nin bir mısraını,

Derviş kendi bâşına sultan olup gezer

mısraını ihtimal onun kadar hiç kimse duymamıştır. Ben Yahya Kemal namına değil, daha çok, milletvekilliği namına seviniyorum."⁷

Bir yıl sonra yapılan bir söyleşide sorulara verdiği cevaplarla da Yahya Kemal'i yerli yerine oturttarak eski şiiri ne kadar iyi incelediğini ortaya koyuyor Orhan Veli:

“– Yahya Kemal'e kadar devam eden ananenin zürriyetsiz olarak sizin nesilde kopmasına nasıl razı olursunuz?”

– Ben ananenin Yahya Kemal'e kadar devam etmiş olduğunu zannetmiyorum. Anane Tanzimat'ta kopmuştur. Son büyük mümessili de Şeyh Galip'tir. O günden Yahya Kemal'e kadar devam eden şey, sadece bir nazım ananesidir. Halbuki Yahya Kemal'le bizim aramızda, her hangi bir nazım benzerliği olmamasına rağmen, şiir bakımından olan akrabalık meselâ Yahya Kemal'le Mehmet Akif arasında olan yakınlıktan daha büyüktür. Bu itibarla Yahya Kemal'in zürriyetsiz olduğuna hükmetmemek lâzım gelir. Bence Şeyh Galip'ten beri bir asır zürriyetsiz kalmış olan Türk şiiri ancak Yahya Kemal'le yeniden devama başladı.”⁸

Orhan Veli 1949'da Kandemir'le yaptığı söyleşide de divan ve Tanzimat edebiyatları arasındaki kopukluğu vurguladıktan sonra Yahya Kemal'e verdiği değeri ortaya koyar:

“Yalnız son zamanlarda Tevfik Fikret'te bazı şairce parıltılar görüyoruz. Dokunduğu meseleler yanında şiirin imkânlarını zorlamaya çalışıyor. Ondan sonra gelen şairlerden Ahmet Haşim, Yahya Kemal aşağı yukarı bir asırdan beri kaybedilmiş olan şiirin ipuçlarını ele geçiriyorlar. Bunlardan Ahmet Haşim dil kıvraklığının şiirdeki yerinin ne olduğunu anlayamadığı için, içinde bir hayli şairlik cevheri olmasına rağmen bir nevi Hacivatlıktan kurtulamıyor. Yahya Kemal ise tersine, bu ehemmiyeti günden güne daha fazla duyarak şiirdeki ustalığın dildeki ustalıkla yan yana yürümesi gerektiğine inanıyor ve bu yolda çalışıyor.”⁹

Son alıntımız Orhan Veli'nin öldüğü yıldan:

“Yahya Kemal, belki –o da bir bakıma– bugünkü dünyanın istediği şair değildir. Ama kim ne derse desin, şairdir. Üstelik iyi şairdir de. Bence memleke-

timizde mücadele edilmesi gereken hayranlık Yahya Kemal hayranlığı değildir. (...) Bugünkü Türk sanatına, Meclis kürsülerinde iftira eden, adı şaire çıkmış zavallılar var. Onlar karşımızda dururken gerçek şair olan Yahya Kemal'e dil uzatmak benim elimden gelmiyor." ¹⁰

Son cümleyi bir daha okuyun isterseniz...

Bütün yazdıklarına bakarak Orhan Veli'nin Yahya Kemal'le alay etme ihtimalinin sıfır olduğu sonucuna varıyorum.

Orhan Veli ve aruz

Bu durumda Yahya Kemal'le değil de aruzla alay ettiğini söylemek istediğini düşünebilirsiniz ya da genel olarak "eski şiirle". Aruzla başlayalım: Fahir Aksoy, Orhan Veli'nin aruz bilgisini gösteren bir anısını anlatmıştır: Bir meyhanede masalarına konuk olan bir şair aruzla yazılmış otuz mısralık şiirini okuyarak Orhan Veli'den veznini bulmasını ister. Orhan Veli sadece vezni bulmakla kalmayıp vezin bozukluğu içeren dizeleri de işaret edince şiiri okuyan yelkenleri suya indirir.¹¹ Orhan Veli'nin aruzu bu kadar iyi öğrenmesinin nedeni "alay olsun diye"ye bağlanamaz. Aruzu teh-

داهیاریز

Dâhilerimiz: Sedat Nuri'nin kaleminden Yahya Kemal.

likeli bir düşman olarak kabul ettiği için bu kadar iyi öğrendi diyenlere ise cevabım 40'lı yıllarda aruzu doğru dürüst kullanabilen şair sayısının bir elin parmaklarını bile geçmediği olacaktır.

Orhan Veli ve eski şiir

Kendi şiir arayışını büyük bir ciddiyet ve sorumlulukla yaparken, divan şiirinin gücünün kaynağını irdelemek için öğrenmiştir aruzu Orhan Veli. Bir söyleşide divan edebiyatı hakkındaki fikri sorulunca, “Ben divan şiirini çok seviyorum” diyor ve şöyle devam ediyor:

“Divan şiirinden sonra bugüne kadar da Türkiye’de şiir yazılmadığını zannediyorum. Fakat bugün şiirimizde bir kıvıldanma vardır. Bu kıvıldanma en ziyade Divan edebiyatının tesirinden geliyor. Yani bugünkü şairler Divan Edebiyatını aynen taklit ediyorlar demek istemiyorum. Fakat şekil endişesi diye bir şey duyuyorsak, dilin mükemmelleşmesi lâzımdır, diye bir kaygımız varsa, bu endişeye, bu kaygıya Divan şiirini okuduktan sonra geliyoruz. Divan şiirinin sanatlarını biliyoruz, fakat bugünkü şiirin sanatlarını henüz bilmiyoruz. Onların neler olduğunu öğrenirsek, bugünkü şiirimizle Divan şiirimiz arasındaki yakınlığın nereden geldiği daha iyi meydana çıkacak.”¹²

Eski şiirle de alay etmekten uzaktır; kendisiyle yapılan söyleşiden bir soru ve bir cevap:

– Eski ve yeni şiirin dayandığı temeller nelerdir? Birbirlerine temas noktaları var mıdır? Birbirlerine faikiyetleri hangi bakımdan?

– Bence şiir hep aynı şiirdir. Hususiyetleri öğrenildikçe gerçek şiir olur. Bugünkü şiirimizin eski şiirimize faik tarafı dildir. Bir de bugünkü şiir hayata daha yakın.”¹³

Bu durumda, bilinen nezaketiyle, Orhan Veli’nin ağzına yakışmayan “alay olsun diye” lafı havada kalıyor. Gerçi Orhan Veli, Nurullah Ataç için,

*Nurullah Ata
Trink Galata
Soğan Salata*

tekerlemesini yazmıştı ama bunu “alay olsun diye”den çok şaka olarak niteleyebiliriz.

Bir anı daha

Bu konuda son alıntı hem Orhan Veli'nin hem de Yahya Kemal'in dostu olan Sabahattin Eyuboğlu'ndan. Eyuboğlu, Yahya Kemal'in *Efsane*'nin bir mısraını duyusunu başka bir şekilde anlatırken, Orhan Veli hakkında ipuçları da verir:

"Bir gece yine gelmiş ve nasılsa bomboş bulmuş bizim evi. Ertesi gün, bir gezi dönüşü kapımda Orhan Veli'nin o pürüzsüz elyazısıyla bu beyti bulmuştum:

Kapılar, pencereler savletime bigâne;
Ses sada yok, bu değil sanki o devlethâne.

Divan şiirinin iyisini kötüsünü ayırt edemeyenlere bu beytin yapılışındaki ustalığı, yağdan kıl çekme rahatlığı, belâlı bir şiir biçimini dizginleme gücü, deyimlerin seçilişindeki incelik anlatılmaz kolay kolay. Ama Yahya Kemal'e okuduğu zaman hemen kulak kabartmış, 'Vay yezit, vay!' demiş ve bir daha söyletmişti bu beyti bana. O yıllarda Orhan'ın içinden zor çıkılır rubai vezinleriyle yaptığı Hayyam çevirileri de üstadı bir hayli şaşırtmıştı. Ritm duygusu ve bilgisi Orhan'ın sırlarından biriydi." ¹⁴

Orhan Veli, kendi şiirini aramış ve bulmuştu, ama bunu eski şiire hakaretler yağdırarak yapmak yerine, şiirin tanımını üzerine uzun yıllar çalışarak, yazarak ve düşünerek yapmıştı. Orhan Veli gibi yazmaya öykünen pek çok şairin Türk şiirinde onun yerine yaklaşamamasının en büyük nedeni bu çalışmanın gerekliliğini fark edememeleridir.

Halim Şefik

Bu yazının yazılma nedenini itiraf edeyim: Bir sahaf dostumdan aldığım içi gazete kesikleri, kartvizitler, elyazısı şiirler vs. ile dolu bir dosya. Dosyanın sahibi de Halim Şefik (Güzelson).

Dosyadan beş sayfa Orhan Veli'nin kendi elyazısıyla şiirleri çıktı, bu şiirlerden biri de *Efsane*. Yıllardır bildiğim Yahya Kemal-Or-

han Veli rivayetini bu tertemiz bir yazıyla yazılmış şiiri görünce yeniden düşündüm.

Halim Şefik'ten bahsedelim biraz. 1913'de İstanbul'da doğdu. Liseyi dışarıda bitirdikten sonra Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nda çalıştı. İlk şiirleri 1943'te *Servet-i Fünûn-Uyanış* dergisinde yayımlandı. Daha sonra *Aile*, *Varlık* ve *Yazko Edebiyat* dergileriyle *Akşam*, *Cumhuriyet* ve *Vatan* gazetelerinde şiirleri basıldı. 10 Haziran 1990'da öldü.

Uzun yıllar şiir yazmasına karşın tek şiir kitabı olan *Otopsi* 1978'de çıktı. Aynı yıl Melih Cevdet bu kitap üzerine şunları yazmış:

"Ozan Halim Şefik neden sonra çıkardı kitabını; oysa birlikte başlamıştık şiir yazmaya; gerçi az yazardı, seyrek yazardı ama yazdıkları belleğimizde kalırdı hep. Otopsi'yi görünce yıllar öncesini anımsadım bundan ötürü. (...) Halim Şefik Orhan Veli'nin Beykoz'dan çocukluk arkadaşı idi, demek dostluğumuz kırk yılı aşkın. Kafadar olduğumuz birçok konu vardı, ama bunların en başında hep şiir gelmiştir. Halim Şefik'in şiir beğenisi, bütün yaşamında kendisini, diyebilirim ki düşüncelerinin temizliği, tutarlılığı, uyumluluğu da hep bu üstün beğeninin ürünüdür. (...) Halim Şefik, bu küçük kitabı ile bizim kırk yıllık şiirimizi temize çıkartmıştır. Evet, küçük bir kitap, ama yaşamı savaşım içinde geçmiş, acı çekmiş bir kişinin tanığı."¹⁵

Ali Nesin'in objektifinden Halim Şefik.

Halim Şefik'in kartviziti.

Orhan Veli ve Oktay Rifat'la birlikte "Garip" şiir akımını başlatan Melih Cevdet'in de belirttiği gibi, Halim Şefik, Orhan Veli'nin çocukluktan beri arkadaşıydı. "Orhan Veli'ye Ağıt" olarak yazılan ve kitaba adını veren *Otopsi* şiirinde anlatılan, Orhan Veli'ye yapılan otopsiydi:

*Morgda açılınca kafatası
Doktor beyler beyin gördüler
İndirince tenkafesine neşteri
Doktor beyler yürek gördüler
Yürekte ne gördüler dersiniz
Yürekte memleket gördüler
Dünya gördüler
Bir de dost gördüler
Ama bu işte doktor beyler
Doğrusu geç kaldılar
Çok geç kaldılar*

Orhan Veli'nin "meşhur Melih Cevdet'e" yazarak 1937'de imzaladığı fotoğraf.

NOTLAR

- 1 Orhan Veli *Bütün Şiirleri*, Derleyen Asım Bezirci, Can Yayınları, 1984, s. 39.
- 2 Nokta, *Aylık Siyasi, Sanat ve Edebiyat Gazetesi*, nu. 2, 15 Şubat 1951.
- 3 Mehmed Kemal, *Barış Gazetesi*, 7.11.1972.
- 4 Hilmi Yücebaş, *Bütün Cepheleriyle Yahya Kemal*, 4. Baskı, Aka Kitabevi, 1962, s. 149.
- 5 Mehmed Kemal, *Acılı Kuşak*, de yayınevi, 1977, s.36-37.
- 6 Orhan Veli, *İnkılâpçı Gençlik*, 12 Eylül 1942.
- 7 Orhan Veli, *Ülkü*, 1 Mayıs 1946.
- 8 Orhan Veli, *Akşam*, 15 Ocak 1947.
- 9 Kandemir, *Edebiyat Âlemi*, 28 Temmuz 1949.
- 10 Orhan Veli, *Festival*, Ocak, 1950.
- 11 Fahir Aksoy, *Kürdün Meyhanesi*, Can Yayınları, s. 51.
- 12 Bahadır Dülger, *Tasvir*, 21 Mart 1947.
- 13 Ertuğrul H. Erbil, "Orhan Veli ile Bir Konuşma", *Anadolu*, 9 Şubat 1947.
- 14 Sabahattin Eyuboğlu, "Gece İçinde Orhan Veli", *Yeditepe*, 1 Aralık 1951.
- 15 Melih Cevdet Anday, *Cumhuriyet*, 27.10.1978.